

Małgorzata ZALESKA
Szkoła Główna Handlowa
Bankowy Fundusz Gwarancyjny

STABILNOŚĆ SYSTEMU BANKOWEGO W INTEGRUJĄCYM SIĘ ŚWIECIE (EUROPIE)¹

1. STABILNOŚĆ SYSTEMU BANKOWEGO A KRYZYSY BANKOWE

Znaczenia stabilności systemu bankowego nie można przecenić. Brak stabilności systemu bankowego ma wpływ na niepokoje na rynkach finansowych oraz zaburzenia w całej gospodarce.

Określenie jednoznacznej definicji stabilności systemu bankowego nie jest proste. Niemniej jednak powszechnie uważa się, że jeżeli system bankowy i poszczególne banki są płynne, a ponadto banki są wypłacalne to system jest stabilny.

Kryzysy nie są zjawiskiem nowym, tzn. były, są i będą. Jako przykłady dotychczasowych kryzysów wskazać można m.in.:

- kryzys związany z rynkiem nieruchomości (koniec lat 80-tych XX wieku),
- kryzys azjatycki i rosyjski (w latach 90-tych XX wieku),
- tzw. kryzys bańki internetowej.

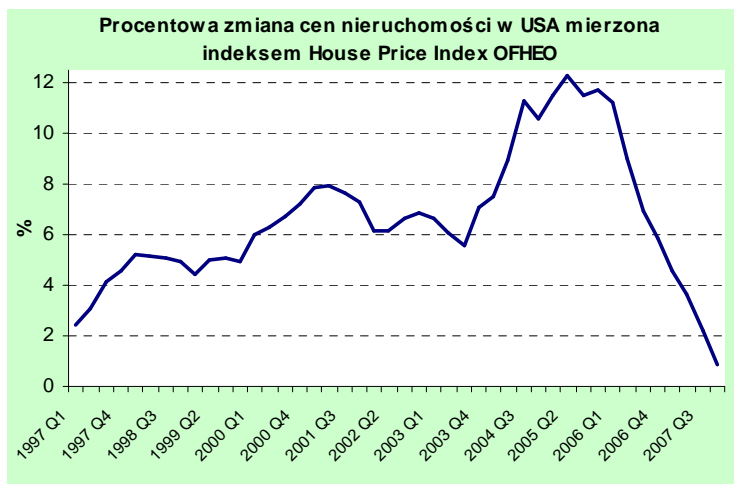
Podkreślić należy w tym miejscu, że we współczesnym, globalnym świecie poszczególne rynki finansowe, w tym bankowe są powiązane i kryzys może rozprzestrzeniać się bardzo szybko. Przykładem powyższego jest ostatni kryzys subprime, który z USA bardzo szybko przeniósł się na inne kontynenty, w tym europejski.

2. PRZYCZYNY KRYZYSU SUBPRIME

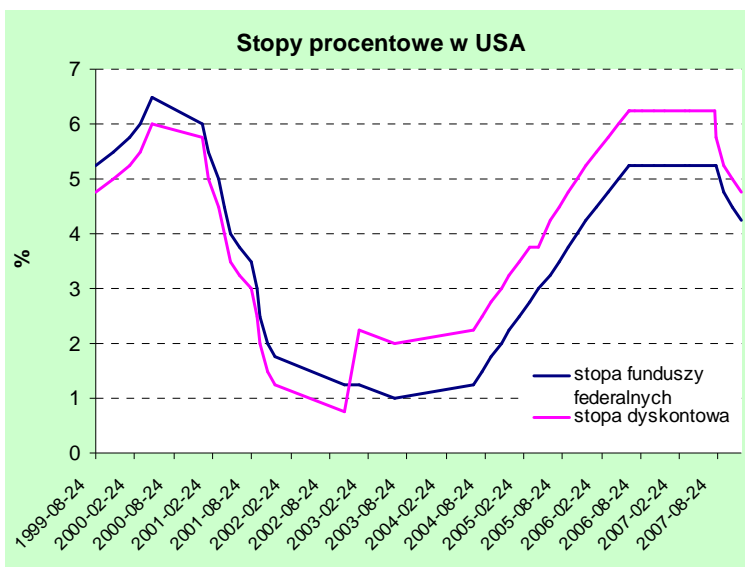
Wystąpienie kryzysu jest z reguły spowodowane co najmniej kilkoma nakładającymi się na siebie czynnikami. Jako najistotniejsze przesłanki powstania kryzysu subprime w USA wymienić można:

- nieprawidłową ocenę zdolności kredytowej kredytobiorców (koncentracja przedmiotowa – na zabezpieczeniu, a nie podmiotowa – na kredytobiorcy) – NINJA oraz zdolność kredytową liczoną w oparciu o wysokość rat w okresie promocyjnym,
- oprocentowanie typu *traser ratek*, tzn. odroczenie o 2–3 lata spłaty rat kapitałowych lub obniżenie oprocentowania,
- drastyczny wzrost cen nieruchomości (od 1997 r. do połowy 2006 r.), tzw. bańka cenowa – patrz wykres,

¹ W opracowaniu wykorzystano dane Narodowego Banku Polskiego i Bankowego Funduszu Gwarancyjnego oraz dane publikowane przez uznane agencje informacyjne – Bloomberg i Reuters.

- wzrost stóp procentowych powodujący wzrost kosztów obsługi kredytu (stopa rezerw funduszy federalnych wzrosła z 1% w połowie 2003 r. do 5,25% w połowie 2006 r.) – patrz wykres,

- dalsze rozwijanie akcji kredytowej po spadku popytu mieszkaniowego i cen nieruchomości (od połowy 2006 r.),
- sekurytyzowanie znacznej części portfela kredytowego (około 80%),

- nadawanie dobrych ratingów sekurytyzowanym papierom przez agencje ratingowe,
- wielkość amerykańskiego rynku hipotecznego (około 70% PKB).

3. STRATY I ZYSKI WYWOŁANE KRYZYSEM SUBPRIME

Pamiętać należy, że na kryzysie można zarówno stracić, jak i zarobić. Globalna kwota dotychczasowych, ujawnionych strat szacowana jest na 200-300 mld USD. Szacowana łączna kwota strat jest dużo wyższa i wynosi według MFW 945 mld USD, a według analityków Banku Goldman Sachs 1 200 mld USD. Największe, ujawnione straty pojedynczych instytucji dotyczą:

- Citigroup – około 45 mld USD,
- UBS – około 37 mld USD,
- Merrill Lynch – około 17 mld USD.

Pamiętać należy także, że na kryzysie stracili inwestorzy giełdowi (np. Bear Stern, którego cena akcji na początku 2007 r. wynosiła ponad 170 USD, w momencie utraty płynności wyceniany był na 2 USD za akcję).

Jak wyżej wspomniano na kryzysie można także zarobić. 100 najlepszych maklerów i doradców inwestycyjnych zarobiło w 2007 r. ponad 30 mld USD. John Paulson, szef funduszu inwestycyjnego Paulson & Co zarobił 3 mld USD (provizja od zysków funduszu – najwyższa w historii Wall Street). Od początku 2006 r. grał on bowiem na krach rynku nieruchomości, a następnie na upadek Bear Stern. Innymi przykładami osób, które dużo zarobiły są: Phil Falcone z Harbinger Capital Partners i Jim Simons z Renaissance Technologies (każdy otrzymał prowizję po 1,75 mld USD).

4. DZIAŁANIA INTERWENCYJNE W ZWIĄZKU Z KRYZYSEM SUBPRIME

W przypadku każdego kryzysu bardzo istotna jest szybkość i trafność podejmowanych działań interwencyjnych. We współczesnym, globalnym świecie finansów na podjęcie istotnych decyzji jest z reguły kilka godzin, a nie dni czy tygodni jak sądzono wcześniej.

Reagując na kryzys subprime władze bankowe, jak i rządowe podejmowały różne, w tym niestandardowe, dyskusyjne decyzje (wskazać można m.in. nacjonalizację banku, a także przeznaczanie publicznych środków na ratowanie prywatnej własności). Przykładami działań interwencyjnych

- wobec sektora są m.in.:
 - ✓ obniżka stopy rezerw funduszy federalnych z 5,25% w lipcu 2007 r. do 2% obecnie,
 - ✓ zasilenie światowego sektora finansowego na kwotę około 1 bln USD,
 - ✓ pakiet ulg podatkowych warty 168 mld USD dla obywateli USA,
- wobec poszczególnych instytucji są m.in.:
 - ✓ nacjonalizacja Northern Rock,
 - ✓ przekazanie (przez Fed) środków JP Morgan Chase Bank na nabycie akcji Bear Stern.

Wybrane działania podejmowane przez władze monetarne i fiskalne w celu łagodzenia kryzysu subprime	
Data	Działania
Sierpień - wrzesień 2007	EBC pożycza bankom 215 mld EUR
Wrzesień - październik 2007	Fed obniża stopę dyskontową i stopę rezerw funduszy federalnych o 75 p.b.
Październik - listopad 2007	Bank Rosji zasila sektor kwotami około 12 mld USD dziennie
Grudzień 2007	Fed, EBC, Bank Centralny Kanady, Bank Anglii oraz Szwajcarski Bank Centralny decydują się zasilić rynek kwotą co najmniej 64 mld USD
Grudzień 2007	ECB pożycza bankom 20 mld USD
Grudzień 2007 - styczeń 2008	Fed obniża stopę dyskontową i stopę rezerw funduszy federalnych łącznie o 150 p.b.
Grudzień 2007 - kwiecień 2008	Fed pożycza bankom na aukcjach łącznie 560 mld USD
Luty 2008	Pakiet ulg podatkowych warty 168 mld USD dla obywateli USA
Marzec 2008	Fed na nadzwyczajnym posiedzeniu obniża stopę dyskontową o 100 p.b.
Marzec 2008	Bank Anglii oferuje 10 mld GBP w ramach operacji repo na 3 miesiące

5. PROPOZYCJE ZMIAN ORGANIZACYJNYCH I REGULACJI NADZORCZYCH

Zjawiska kryzysowe wywołują z reguły dyskusję na temat skuteczności dotychczasowego nadzoru nad rynkiem finansowym, w tym bankowym i regulacji ostrożnościowych. W odpowiedzi na ostatnie niepokoje pojawiło się szereg nowych postulatów, w tym koncepcje:

- stworzenia jednego nadzoru europejskiego (powiązane z integracją systemów gwarancyjnych) – propozycja Węgier i powołanie międzynarodowych kolegiów nadzorczych – propozycja Wielkiej Brytanii,
- zmiany przepisów NUK/CRD, zabezpieczenie w jeszcze większym stopniu kapitału na produkty strukturyzowane i inwestycje pozabilansowe, zmiana limitów koncentracji zaangażowań,
- zobowiązanie do ujawniania pełnej listy pozabilansowych wehikułów inwestycyjnych.

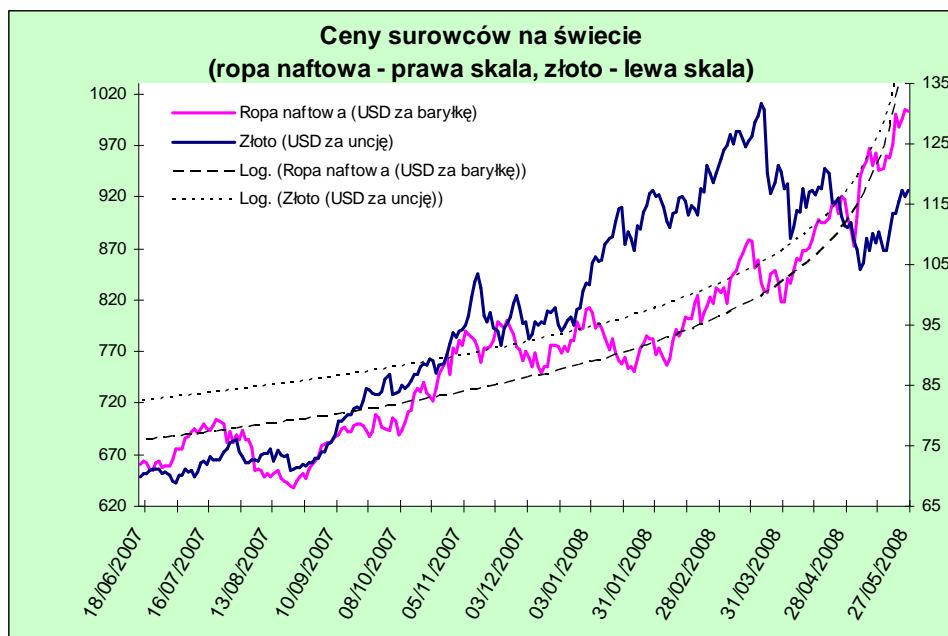
Powyższe propozycje zmierzają m.in. do jeszcze większej przejrzystości działalności bankowej. Pamiętać należy jednak, że przejrzystość sektora bankowego, podawanie szczegółowych informacji o sytuacji ekonomiczno-finansowej banków jest bezdyskusyjne w przypadku ich dobrych wyników, a polemiczne w sytuacji problemów ekonomiczno-finansowych banków. Podanie do publicznej wiadomości informacji o problemach banku może bowiem wywołać panikę na rynku, run na bank, a nawet przyczynić się do jego upadłości.

Jednocześnie wspomnieć należy, że niektóre propozycje zmian regulacji nadzorczych mają na celu doregulowanie rynku. Pamiętać należy jednak, aby wszelkie działania w tym zakresie zostały dogłębnie przemyślane, zanim zostaną ewentualnie wprowadzone. Każde przeregulowanie prowadzi bowiem do prób omijania przepisów prawnych (tzw. prawo Goodharta), a ponadto zmiana dotychczasowych lub wdrażanie nowych regulacji kosztuje (zarówno dotyczy to regulatorów, jak i podmiotów nadzorowanych).

6. GLOBALNE SKUTKI KRYZYSU SUBPRIME

Skutki kryzysu subprime mają wymiar światowy. Jako jedne z najistotniejszych konsekwencji kryzysu subprime wymienić należy:

- geograficzną zmianę struktury własności – przykładowo własność niektórych banków amerykańskich przejęta została m.in. przez kapitał azjatycki, co nie pozostanie bez wpływu na światową gospodarkę, np.:
 - ✓ Government of Singapore Investment Corporation kupił 9% udziałów UBS za 9,74 mld USD (dodatkowo anonimowy inwestor z Bliskiego Wschodu nabył 1,5% udziałów UBS za 1,5 mld USD),
 - ✓ Mubadala Development Corporation ze Zjednoczonych Emiratów Arabskich dokapitalizował Citigroup kwotą 7,5 mld USD nabywając 4,9% udziałów amerykańskiej grupy,
 - ✓ China Investment Corporation kupił 9,9% udziałów w Morgan Stanley za około 5 mld USD,
- znaczącą zmianę cen surowców, stóp procentowych, kursów walutowych – patrz wykres,

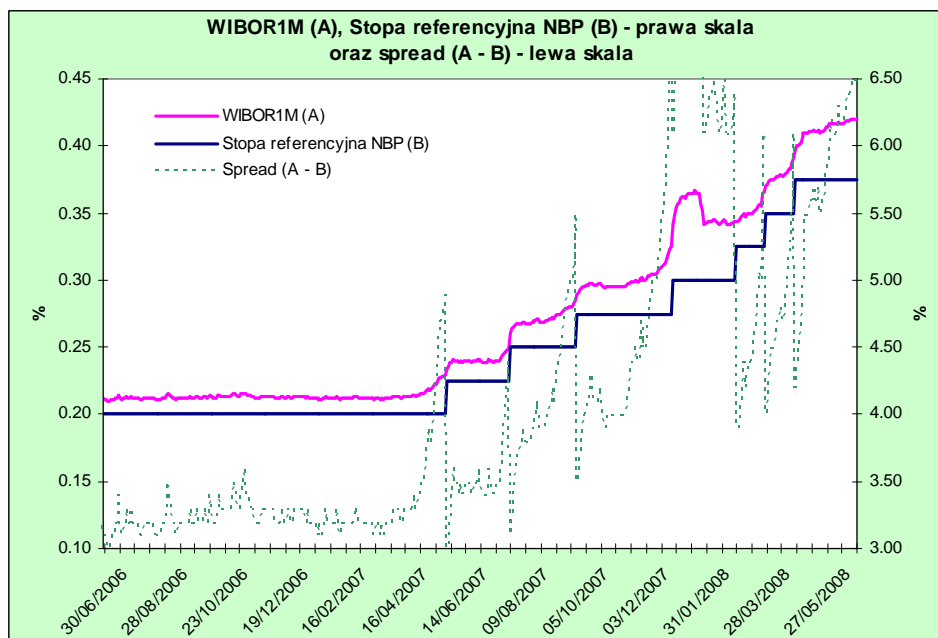
- spadek zaufania na rynkach finansowych oraz do agencji ratingowych i firm audytorskich,
- działania mające na celu restrukturyzację instytucji finansowych, polegające m.in. na zmniejszeniu zatrudnienia – firma Experian szacuje, że w 2008 r. liczba etatów w sektorze finansowym zmniejszy się o około 200 tysięcy.

Wspomnieć należy ponadto, że rosnące ceny źródeł energii oraz kryzys żywnościowy (tzn. dwukrotny wzrost cen żywności w ostatnich trzech latach) mogą stanowić dodatkowe czynniki pogłębiające kryzys na międzynarodowych rynkach finansowych.

7. WPŁYW KRYZYSU SUBPRIME NA POLSKI SEKTOR BANKOWY

Skutki kryzysu subprime w Polsce odczuwalne są pośrednio i uwiidocznily się m.in. w postaci:

- pogorszenia sytuacji na warszawskiej Giełdzie Papierów Wartościowych i spadku cen akcji notowanych spółek (konjunkturę na warszawskiej giełdzie kształtowały m.in. informacje z rynków bazowych, przede wszystkim giełdy nowojorskiej),
- spadku płynności na rynku międzybankowym oraz w poszczególnych bankach (rozpoczął się okres poszukiwania źródeł finansowania – spada bowiem udział lokat międzybankowych w sumie bilansowej, a na koniec I kwartału 2008 r. zadłużenie podmiotów niefinansowych wobec sektora bankowego przewyższyło wartość środków finansowych zdeponowanych przez nich w bankach),
- wzrostu kosztów pozyskiwania kapitału – przykładowo standardowo stawka 1-miesięczna WIBOR utrzymywała się około 15-20 p.b. powyżej stopy referencyjnej NBP, a w końcu 2007 r. realizowana marża przekroczyła 60 p.b. (w I kwartale 2008 r. odnotowano jej spadek, ale już w maju br. wzrosła do 45 p.b.) – patrz wykres,

Jednocześnie w 2007 r. i w pierwszym kwartale 2008 r. w polskim sektorze bankowym występował dalszy istotny wzrost zaangażowania w kredyty hipoteczne (w 2007 r. o 82%, w I kwartale 2008 r. o 8,4%), przy jednoczesnym spadku zaangażowania w papiery wartościowe dłużne w 2007 r., co oznacza pośrednio wzrost ryzyka w działalności bankowej. Jednocześnie w I kwartale 2008 r. zaobserwowano znaczący wzrost w porównaniu z 2007 r. zainteresowania przewalutowywaniem kredytów na finansowanie nieruchomości ze złotych na waluty obce, co oznacza wzrost ryzyka walutowego. Ewentualna deprecjacja polskiej waluty może doprowadzić do trudności w regulowaniu przez klientów banków ich zobowiązań, a tym samym przyczynić się do pogorszenia jakości portfela kredytowego banków i wpłynąć niekorzystnie na ich wyniki ekonomiczno-finansowe.

Wspomnieć należy także o stratach banków „matek”, kontrolujących banki działające w Polsce. Wśród 53 banków komercyjnych funkcjonujących w Polsce 41 jest bowiem kontrolowana przez inwestorów zagranicznych, a 6 zagranicznych inwestorów kontroluje więcej niż 1 bank (np. włoski bank UniCredito Italiano SpA kontroluje 3 banki). Udział banków kontrolowanych przez inwestorów zagranicznych w sumie bilansowej polskiego sektora banków komercyjnych wynosił na koniec I kwartału 2008 r. 74,3%. Największy udział dotyczył grupy banków kontrolowanych przez UniCredito Italiano SpA i wynosił 18,9%.

Pomimo problemów po za granicami kraju, w 2007 r. banki działające w Polsce otrzymały różnego rodzaju wsparcie od banków „matek”, m.in. pożyczki na poprawę bieżącej płynności. W przypadku dalszego pogłębiania się kryzysów i poważnych problemów ekonomiczno-finansowych banków „matek” można spodziewać się, że w pierwszej kolejności ograniczeniu ulegną możliwości podejmowania działań takich jak dokapitalizowanie, czy udzielanie pożyczek na bieżącą działalność, co z kolei może mieć przełożenie na sytuację banków „córek” działających w Polsce.

Ważnym wymiarem kryzysu subprime jest także to, że rozpoczęła się w Polsce ożywiona dyskusja na temat roli bezpieczeństwa i udziału w jego zapewnieniu takich instytucji jak m.in.: Narodowy Bank Polski, Ministerstwo Finansów, Urząd Komisji Nadzoru Finansowego i Bankowy Fundusz Gwarancyjny.

Narodowy Bank Polski jest pożyczkodawcą ostatniej instancji, może wspomagać sektor bankowy w przypadku problemów o charakterze płynnościowym, a także prowadzi działalność analityczną. Ministerstwo Finansów także może wspomagać finansowo sektor w przypadku wystąpienia istotnych problemów na rynku finansowym i co istotne, jako jedyny z wyżej wymienionych podmiotów, ma inicjatywę ustawodawczą. Urząd Komisji Nadzoru Finansowego nie ma natomiast wyodrębnionych środków finansowych na wspomaganie sektora finansowego w momencie wystąpienia problemów, przy czym ma możliwość kontrolowania instytucji finansowych i analizowania ich sytuacji ekonomiczno-finansowej.

Jednocześnie wydaje się, że roli Bankowego Funduszu Gwarancyjnego nie docenia się dostatecznie, jako istotnego filara sieci bezpieczeństwa. Tymczasem Fundusz ma przypisane ustawowo cele, które bez wątpienia przyczyniają się do zwiększenia stabilności finansowej, tzn. gwarantuje środki zgromadzone w bankach w postaci depozytów, pomaga finansowo bankom, które przeżywają trudności finansowe oraz opracowuje analizy, w tym identyfikuje banki, którym grozi upadłość. Toteż Bankowy Fundusz Gwarancyjny, obok Ministerstwa Finansów, Narodowego Banku Polskiego

i Urzędu Komisji Nadzoru Finansowego, powinien tworzyć Komitet Stabilności Finansowej, którego funkcjonowanie jest wymagane w każdym kraju unijnym.

Podsumowując, istotne jest to abyśmy umieli wyciągać z dotychczasowych kryzysów, w tym ostatniego właściwe wnioski, abyśmy uczyli się na błędach i nie powielali porażek innych. Jak bowiem wspomniano wcześniej, stabilności sektora bankowego nie można przecenić.